

Олександр Мосієнко,

кандидат історичних наук,

*доцент кафедри журналістики та філософських студій
Державного університету «Житомирська політехніка»*

Катерина Чмут,

Студентка групи ЖР-1

Факультет педагогічних технологій та освіти впродовж життя

Державного університету «Житомирська політехніка»

НА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ФРОНТІ: ВІЛЬЯМ ГОВАРД РАССЕЛ І КРИМСЬКА ВІЙНА ЯК СТАРТ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Вільям Говард Расселл увійшов в історію як перший сучасний воєнний кореспондент, чия робота під час Кримська війна започаткувала нову епоху у висвітленні збройних конфліктів. Його репортажі з фронту не лише інформували британське суспільство про реальний стан армії, а й вплинули на громадську думку та політичні рішення. Саме з його діяльності бере початок традиція військової журналістики як важливого елемента інформаційного фронту.

Військова журналістика історично постала як спосіб донесення правди з поля бою, однак із розвитком медіа вона перетворилася на інструмент впливу на громадську думку. У сучасних конфліктах інформація перетворюється на зброю, а репортажі, кадри й наративи можуть змінювати хід подій не меншою мірою, ніж військові операції. Саме тому військова журналістика тісно перетинається з інформаційною війною, де боротьба точиться не лише за території, а й за інтерпретацію реальності.

Проблема становлення військової журналістики посідає центральне місце у дослідженнях еволюції масових комунікацій ХІХ ст. Саме в цей період преса трансформується з інструмента державного інформування у потужний соціальний механізм

формування суспільної думки, моралі та історичної пам'яті.

Однією з ключових постатей цього процесу став Вільям Говард Расселл – кореспондент лондонської газети The Times, який заклав основи сучасної концепції військової журналістики як публічного простору свідчення, контролю й гуманістичної рефлексії [6].

Значна частина наукових досліджень українських та зарубіжних дослідників присвячена діяльності В. Г. Рассела та ролі військової журналістики в інформаційній війні (Е. Госкінс, Б. О'Локлін, І. Копотун, Г. Маклафлін, Е. Ламберт).

Расселл уперше продемонстрував, що журналіст може бути не лише спостерігачем, а й моральним агентом історії, здатним впливати на політичні рішення та суспільні настрої. Слід зазначити, що саме його репортажі з Кримської війни (1853–1856 рр.) стали водорозділом між героїчною риторикою традиційних військових описів і документальною правдою, що базується на емпіричному спостереженні, гуманітарному співчутті та аналітичній оцінці подій. Як слушно зазначає Грег Маклафлін, саме діяльність Расселла перетворила журналістику з «дзеркала війни» на «етичну трибуну суспільства», що визначає моральні межі влади [7].

Середина XIX століття ознаменувалася технологічними інноваціями, які кардинально змінили природу інформаційних потоків. Телеграф, ілюстрована преса та фотографія створили передумови для зародження феномену оперативної інформації. Кримська війна стала першим конфліктом, у якому інформаційні повідомлення передавалися майже в режимі реального часу. Расселл, користуючись телеграфом, фактично започаткував нову форму журналістського комунікативного акту – «репортаж у прямому часі» (real-time war reporting), що визначив медіапарадигму наступних століть [5]. Завдяки цьому репортажі Расселла не лише

документували події, а й втручалися в політичний процес, формуючи суспільний тиск на уряд. Таким чином, відбувся процес медіатизації війни – перенесення військових подій у сферу публічної моралі та політичної відповідальності [4].

Расселл започаткував принцип журналістського спостереження зсередини конфлікту, поєднавши емпіричну точність із художньою експресією. Його тексти вирізнялися не лише фактологічністю, а й глибокою емоційною ангажованістю. У статтях із Балаклави та Севастополя він створив «антиміф» війни, показавши її як драму людських страждань, а не як тріумф імперської слави [3]. Його описові техніки – деталізація побуту, фіксація тілесності, акцент на людських переживаннях – започаткували традицію журналістики людського виміру (human interest reporting). Фрази на кшталт «солдати вмирають не від куль, а від нестачі хліба й тепла» [9] вивели репортаж за межі інформаційного жанру, наблизивши його до соціальної критики. Завдяки Расселлу війна перестала бути сферою військової таємниці – вона стала предметом публічного аналізу й культурної рефлексії. Його образи – «тонка червона лінія», «атака легкої бригади» – увійшли до британського національного міфу, сформувавши новий тип візуально-медійного історичного наративу [6]. Через взаємодію з літературою та живописом вікторіанської доби журналістика отримала статус співтворця історичної пам'яті.

Репортажі Расселла стали першим прикладом журналістики, що безпосередньо вплинула на політичну реальність. Згідно з даними British Online Archives [2], його статті викликали потужний суспільний резонанс, що призвів до парламентських дебатів та відставки уряду лорда Абердіна. Відтак воєнна журналістика перетворилася на одну з форм громадського контролю над владою.

У процесі своєї діяльності Расселл постійно зіштовхувався з етичними дилемами – балансом між правом суспільства на правду і

вимогами військової цензури. Армійське командування звинувачувало його у «зраді нації», однак він залишався вірним принципу публічної відповідальності журналіста. Його позиція – «правда передусім» – стала прототипом сучасного етичного кодексу воєнного кореспондента [10].

Парадоксальним наслідком діяльності Вільяма Расселла стала доволі жорстка урядова цензура журналістської діяльності – нібито задля збереження військової таємниці, забезпечення успіху операцій і підтримання морального духу армії та цивільного населення. Під час Першої світової війни міністерства оборони фактично встановили прямий контроль над пресою, відряджаючи своїх представників до редакцій різних газет, аби наглядати за публікаціями й обмежувати небажану інформацію. Вітчизняні фахівці на прикладі США відзначають, що з кінця XIX ст. до війни у В'єтнамі військова журналістика існувала насамперед у вигляді пропаганди [1, с.5].

Сучасна воєнна журналістика повертається до методологічної спадщини Расселла. Етичний дискурс, започаткований Расселлом, визначив ключові параметри професійної журналістської поведінки: незалежність, відповідальність перед суспільством і гуманістичний імператив. Ці принципи нині лежать в основі міжнародних стандартів, що регулюють діяльність репортерів у зонах бойових дій. Репортажі з російсько-української війни у *The Guardian* та *Reuters* (2022–2025 рр.) [8; 11] демонструють еволюцію його принципів у цифрову добу: використання мультимедійних технологій, геолокаційних доказів і краудсорсингу доповнює головний постулат Расселла – достовірність як моральний акт. Таким чином, його метод перетворюється на універсальну матрицю гуманістичної журналістики в умовах глобальних конфліктів.

Постать Вільяма Говарда Расселла є наріжним каменем у розвитку воєнної журналістики як наукової та професійної категорії.

Його діяльність започаткувала триєдиний вимір журналістики – епістемологічний (журналіст як історик сучасності), етичний (журналіст як моральний свідок) і соціальний (журналіст як каталізатор реформ).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Копотун І. М., Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Петков С. В. (Укл.). (2023). Військова журналістика. український аспект: становлення української військової журналістики; місце військової журналістики у медіапросторі в період воєнного стану; правові підстави діяльності військових журналістів під час воєнних дій. ВД «Професіонал».
2. British Online Archives. (2022). William Howard Russell and the cultural legacy of the Crimean War. <https://microform.digital/boa>
3. Figes, O. (2012). The Crimean War: A history. Picador. <https://libcat.ru/knigi/dokumentalnye-knigi/istoriya/military-history/156979-orlando-figes-the-crimean-war.html>
4. Hoskins, A., & O’Loughlin, B. (2010). War and media: The emergence of diffused war. Wiley. <https://content.e-bookshelf.de/media/reading/L-3772215-e767336d33.pdf>
5. Lambert, A. (2016). The Crimean War: British grand strategy against Russia, 1853–56 (2nd ed.). Routledge. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781317037002_A26652962/preview-9781317037002_A26652962.pdf
6. Maynooth University. (2022). How Irishman William Howard Russell invented modern war reporting. <https://www.maynoothuniversity.ie>
7. McLaughlin, G. (2016). The war correspondent (2nd ed.). Pluto Press.

<https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/32791/605051.pdf>

8. Reuters Institute for the Study of Journalism. (2024). Digital news report 2024. University of Oxford. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2024-06/RISJ_DNR_2024_Digital_v10%20lr.pdf

9. Russell, W. H. (2014). The British expedition to the Crimea (Reprint ed.). Routledge. <https://www.gutenberg.org/cache/epub/46242/pg46242-images.html>

10. Ethical Journalism Network. (2016). Journalists at war: From Crimean War to Ukraine crisis. <https://ethicaljournalismnetwork.org>

11. The Guardian. (2022–2025). Ukraine war coverage. <https://www.theguardian.com>

12. Slyusar V. Informational Violence in the Symbolic Exchange and Modern Mediareality: the Modus Dimension. Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences. 2019. № 1 (85). P. 25-35.